4. ДИЗАЙН І МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

УДК 745/749: 373.67 (498.6)] (091)
Ст. викл. В.Ф. Прусак;
ст. викл. С.Й. Навротний – УкрДЛТУ

РОЗВИТОК ХУДОЖНЬО-ПРОМИСЛОВОЇ ШКОЛИ НА БУКОВИНІ В XIX-XX СТ.

Йдеться про необхідність дослідження витоків мистецької освіти в Україні як важливого компонента формування національної культури. Досліджено історію становлення та розвитку Вижницької художньо-промислової школи.
Ключові слова: Буковина, Галичина, народні традиції, ремесла, художньо-промислова школа, В. Шкрібляк.

V.F. Prusak, S.Yo. Navrotny – USUFWT

Development of art industry education in Bukovyna in XIX-XX centuries

This article considered the necessity of art education sources investigation in Ukraine as an important component of the national culture formation. It investigates the history of foundation and development of Vyzhnytsya art-industry school.
Key-words: Bukovyna, Gutsulshchyna, folk trades, handicrafts, art-industry school, V. Shkriblyak.

У час становлення та розбудови незалежної України, утвердження її в світовому співтоваристві, зростає суспільний інтерес до історичних витоків, духовної спадщини українського народу, рівня науки й освіти, в тому числі мистецької – необхідного компонента національної культури. Це також особливо важливо тепер, коли намітилися прогресивні тенденції відродження народних традицій та мистецтв, зроблено перші кроки удосконалення професійної мистецької освіти.

Поряд із загальновизнаними центрами підготовки мистецьких кадрів Києвом, Львовом та Харковом, для нас становить інтерес історія становлення й розвитку художніх та художньо-промислових шкіл, що створювалися наприкінці XIX – початку XX століть у найбільш колоритних регіонах України.

Буковина – одна із мальовничих перлин України з характерним розмаїттям природних умов, де стрімкі вершини Карпат і пагорби підгір'я поступово переходять у широку рівнину, розташовану між річками Дністер і Прут. Незважаючи на неодноразові зміни національно-політичних режимів на території Буковини, збереглась своєрідна етнічна культура, традиції, фольклор, народні ремесла.

Історичне значення тут набула Вижницька Школа прикладного мистецтва, заснування якої припало на період перебування Буковини у складі Австро-Угорської імперії.

Останні десятиріччя XIX ст. вирізняє активний розвиток капіталістичного виробництва, знеземелення селянства, занепад народних промислів, розорення сотень ремісників, які переселялися в міста у пошуках роботи, де вливалися в ряди безробітних.

Уперше питання про відкриття різьбярської школи у м. Вижниця поставила 1883 р. інспекторська комісія Міністерства віросповідання й освіти Австро-Угорщини, яка обстежувала стан розвитку традиційних ремесел Буковини та Гуцульщини. З метою збереження залишків та відродження народних ремесел комісією пропонувалось організувати мережу фахових шкіл різного профілю, залучити до навчання дітей місцевого населення, які закінчили народні школи і мали здібності до традиційних ремесел [3, ст. 195].

Буковинський сейм не виявив достатньої зацікавленості щодо відкриття ремісничих шкіл в передгірській і гірській частині Буковини та Гуцульщини. Натомість, першочергово відкривалися фахові школи в Південній Буковині, де переважно проживало румунське населення. Протягом 70-80-х рр. тут відкрито ремісничо-мистецькі школи у Сучаві, Радівцях, Кімполунзі, Сегеті.

Досліджуючи історію краю, Т. Максисько зазначив: "Австро-угорський уряд, виходячи зі своїх окупаційних інтересів, не був зацікавлений у розвитку професійної освіти на Буковині і часто не давав дозволу на відкриття фахових шкіл навіть найнижчого типу. А ті школи, які завдяки великих зусиль громадськості вдавалось відкрити, здебільшого мали характер навчально-виробничих майстерень, що налічували два-три десятки, а то й менше учнів, які одержували тут переважно практичні знання". Він також стверджує, що: "Всі без винятку професійні школи на Буковині були створені завдяки громадськості, з ініціативи ремісників, робітників, передової інтелігенції" [4, ст. 102].

Тільки на початку 90-х рр. XIX ст. ситуація дещо змінилася. Представники української громадськості домоглися більш широкого представництва у Австро-Угорському сеймі. Українські парламентарі, поряд з іншими питаннями, вимагали організації в повітах, де проживає "русинське" (українське) населення, відкриття фахових шкіл, у тому числі в м. Вижниця. Протягом десяти років в Північній Буковині відкрито низку ремісничих шкіл. Після реорганізації Чернівецької промислової школи створено відділ столярства (1891), де вивчали різьбярство й основи образотворчої грамоти. Сторожинецька школа лозоплетіння розпочала діяльність 1891 р., її керівник і педагог Т. Іваницький закінчив спеціальні курси художнього лозоплетіння у Відні. З 1899 р. відома Чернівецька школа рисунку й малярства – приватний заклад художника М. Івасюка.

У 1894 р. Буковину відвідав радник Австро-Угорського уряду з питань розвитку народних промислів В. Екснер, який досить негативно оцінив стан народних ремесел краю. Він рекомендував Буковинському сейму розпочати підготовку ремісників у фахових школах. Крайове управління освіти скерувало у Вижницький повіт своїх інспекторів з метою ознайомлення зі станом народних ремесел та промислів у Вижниці й навколишніх селах. Комісія узагальнила дані щодо кількості ремісників, традицій домашніх промислів, виявила 243 молоді особи, які прагнули здобувати фахову освіту й "*плекати домашню штуку*". У місті Вижниця домашніми ремеслами разом із батьками займались 198 дітей; селах Виженці – 25, Чорногузах – 11, Рівня – 9 [3, ст. 196].

Крайове управління освіти неодноразово протягом 1899-1900 рр. надсилало у Відень на адресу Міністерства віросповідання й освіти листи з обґрунтуванням необхідності відкриття різьбярської школи у м. Вижниці. Широка громадськість багатонаціонального міста також підтримувала ідею відкриття різьбярської школи у Вижниці з метою вивчення і розвитку народного мистецтва Буковини й Гуцульщини.

Тільки в серпні 1905 р. Міністерство дало дозвіл на відкриття мистецького навчального закладу в м. Вижниці. Крайовий комітет ландтагу Буковини 19 серпня 1905 р. на своєму засіданні прийняв рішення за № 774/05 про відкриття у м. Вижниці середньої промислової школи під назвою "Крайовий навчальний заклад для різьбярства та металевої орнаментики" – як філіал Чернівецького промислового училища з трирічним терміном навчання. Його директору, Емілю Кольбенгаєру доручили вирішити практичні питання організації різьбярської школи [3, 198].

До школи запросили працювати відомих в краю різьбярів, мосяжників та майстрів столярної справи. Управителем школи за сумісництвом став директор народної хлоп'ячої школи Григорій Туркевич. Фінансування майбутньої школи ще вимагало вирішення, тому адміністрація міста створила благодійний фонд, до якого вносили пожертви свідомі жителі міста [3].

15 жовтня 1905 р. відбулися вступні іспити до Крайового навчального закладу для різьбярства та металевої орнаментики. Абітурієнти складали іспити з русинської (української) мови та арифметики (математики). Приймалися тільки русини віком 12-16 років, що мали закінчену народну школу та нахил до столярної справи. Серед значної кількості бажаючих навчатися в школі, комісія відібрала 20 здібних і обдарованих дітей.

Організація навчального закладу відкрила для дітей буковинських селян, робітників, ремісників, перспективи до професійної мистецької освіти. Навчальний заклад став осередком відродження традиційного народного мистецтва, виховання національної самосвідомості місцевого населення. Протягом 1905-1918 рр. тут підготовлено понад 100 фахівців народних ремесел.

Молодих різьбярів навчали відомі народні майстри, які досконало володіли секретами гуцульського народного мистецтва й творчо його розвивали. Інструктором різьблення у 1905-1915 рр. працював Василь Шкрібляк (1856-1928). Він розвивав техніку "сухого" різьблення на дереві, продовжував традиції батька – Юрія Шкрібляка. Як наслідок творчих пошуків Василя Шкрібляка стало застосування інкрустації різноколірним деревом, бісером і перламутром. Інший вихідець з Гуцульщини, майстер інкрустації Марко Мегеденюк (1842-1912) уперше почав оздоблювати свої вироби тільки різнокольоровими "пацьорками" (бісером). Ще один фундатор школи – Василь Девдюк (1873-1951), вдосконалював техніку інкрустації дерев'яних виробів. Він виїжджав до Відня, та Югославії, вивчав там народне й ужиткове мистецтво [1, ст. 364]. Столярну справу викладали Кароль Покорний та Федір Гнатюк. Директором навчального закладу у 1907 р. призначено Ф. Лишовського, який крім адміністративної роботи, викладав профілюючий предмет – фаховий та перспективний малюнок.

Школа 1910 р. перебирається у власне приміщення; відбувається певна реорганізація, крім так званого відділу "гуцульського домашнього промислу", що об'єднував відділи різьбярства та оздоблення металу, створено новий відділ столярства і токарства [4, ст. 104]. Навчання здійснювалось за трирічною програмою, навчальний рік тривав десять місяців. Навчальним планом передбачалась ґрунтовна фахова та гуманітарна підготовка майбутніх майстрів ужиткового мистецтва. "Тижневе навантаження учня – пише Д. Козубовський, – становило: звичаї – 2 год., українська мова та граматика – 2 год., арифметика – 2 год., геометрія – 2 год., фаховий та перспективний малюнок – 14 год., різьбярство та інкрустація – 14 год., мережкування та металева орнаментика – 12 год., столярство – 12 год., початкова наука – 6 год. тощо" [3, ст. 199].

Вижницька школа 1911 р. отримує новий статус та назву – *Крайовий навчальний заклад для столярства, токарства, різьбярства та металевої орнаментики (оздоби)*. Її випускники – кваліфіковані майстри столярного та токарного ремесла, мали право відкриття приватних майстерень та підготовки двох-трьох учнів в галузі декоративно-ужиткового мистецтва [3, ст. 202].

У період румунської окупації Буковини навчальний заклад (1918-1931) функціонував під назвою *Нижча школа ремесла*, а з 1931 р. реорганізований у середній спеціальний заклад – *Індустріальну чоловічу гімназію*.

Зазначимо, що всі школи, навчально-виробничі майстерні і курси від їхнього заснування, утримувались на мізерні місцеві кошти та за рахунок продажу учнівських виробів. За висновками дослідників при відсутності коштів "художньо-промислові школи були змушені більше уваги приділяти виконанню виробів для збуту, ніж вихованню творчої індивідуальності учнів. Часто дисципліни, які були передбачені програмою школи, не вивчалися або вивчалися незадовільно" [4, ст. 105].

1940 р. на базі гімназії рішенням Чернівецької обласної ради відкрито середній навчальний заклад – *Вижницьке державне художньо-промислове училище*. Тоді ж створено новий відділ художньої вишивки.

1949 р. училище перейменовано на *Вижницьке державне училище прикладного мистецтва*. В 50-х рр. діяльність школи характеризує поступовий перехід від прямого копіювання зразків народної творчості та станкового мистецтва – до аналізу регіональних особливостей, пошук нових форм відображення традиційного, органічний взаємозв'язок ужиткової функції виробу, його художньої якості. Ці зміни пов'язані з іменем Володимира Бєліка (1928 р.н.), якого після закінчення факультету інтер'єру Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва (1953) скерували на посаду директора училища. З його ініціативи відділ художньої вишивки орієнтовано на вивчення основ моделювання та конструювання верхнього одягу, відкрито відділ художнього ткацтва, а 1955 р. – відділ художньої обробки металу з метою відновлення традиційних технологій, що здавна розвивалися на Буковині. Організовується група художників-конструкторів. Свідченням прогресивних змін, "став комплексний дипломний проект інтер'єру трикімнатного житла, над яким працювало 26 студентів різних спеціальностей" [2, ст. 81]. Проект після захисту 1963 р. експонувався на республіканській виставці у Києві. Ця творча робота Вижницького училища отримала високу оцінку.

У 1989 р. відкривається нова спеціалізація – *художнє оформлення*. 1991 р. навчальному закладу присвоєно ім'я одного з перших її майстрів – Василя Юрійовича Шкрібляка. У 1994 р. змінено статус і назву навчального закладу на – *Вижницький коледж прикладного мистецтва ім. В. Ю. Шкрібляка*. Заклад має право підготовки фахівців двох освітньо-кваліфікаційних рівнів, а саме: "Молодший спеціаліст", спеціальності –"*Образотворче та декоративно-прикладне мистецтво*" (5.020208) і "*Дизайн*" (5.020210); "Бакалавр" – за спеціальністю "*Образотворче та декоративно-прикладне мистецтво*" (6.020210). Відповідно коледж здійснює підготовку студентів із шести спеціалізацій: *художня обробка дерева*, *художня обробка металу*, *художнє ткацтво*, *художня вишивка*; *дизайн*, *образотворче мистецтво та креслення.*

Вижницький коледж – центр мистецького життя на Буковині, обласний навчально-методичний комплекс у складі: Вижницької школи-інтернату, Вижницької гімназії, 12-ти дитячих художніх шкіл Чернівецької області.

Основне завдання комплексу – розвиток художньої освіти в області, традиційного буковинського народного мистецтва, реалізація концепції неперервної освіти.

Література

1. **Історія** Українського мистецтва. Том 4, книга друга. – К.: Наука, 1970. – 436 с.
2. **Кравченко Я.** Володимир Білик (Бєлік)// Вісн. Львів. акад. мистец. 1996, вип. 7. – С. 80-82.
3. **Козубовський Д.** Вижницький коледж прикладного мистецтва ім. В.Ю. Шкрібляка: історія і сучасність// Діалог культур: Україна у світовому контексті. Художня освіта: Зб. наук праць. – Львів, 2000, вип. 5. – С. 194-205.
4. **Максисько Т. С.** Художньо-промислові та мистецькі школи на Буковині в кінці XIX на початку XX ст.// Велике призначення радянського мистецтва. – Львів, 1959. – С. 101-105.

УДК 7.01:745.51 ***Асист. І.А. Юрченко[1] – НУ "Львівська політехніка"***

ТРАДИЦІЇ ТА СУЧАСНІСТЬ В ЯПОНСЬКІЙ МОДЕЛІ ДИЗАЙНУ

Досліджується специфіка прояву закону традиціоналізму в сучасному дизайні на основі аналізу японської моделі дизайну. Визначається провідна роль творів декоративно-ужиткового мистецтва Японії в формуванні сучасного образу виробів дизайну.

Ключові слова: японська модель дизайну, традиції формоутворення, декоративно-ужиткове мистецтво Японії, краса простоти образу.

I.A. Yurchenko – NU "Lvivs'ka Politechnika"

Traditions and modernity in the Japanese model of design

Particularities of reveal of traditionalism's law in modern design which are displayed in the analysis of Japanese model of design are investigated in the article. There are defined the leading role of works of decorative functional Art of Japan in the formation of the modern image of works of design.

Key words: Japanese model of design, traditions of form making, decorative functional Art of Japan, beauty of simplicity of image.

[1] Кафедра Художніх основ і історії архітектури. Інститут архітектури НУ "Львівська політехніка".